

16 SEP, 2026

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia

Utusan Borneo Sarawak, Malaysia

Page 1 of 5

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia

Oleh Mariah Doksil

DARI sebuah pejabat daerah di Kota Belud sehinggalah ke Kabinet Persekutuan di Putrajaya, Datuk Seri Panglima Salleh Said Keruak telah melihat Malaysia daripada lebih satu sudut pandangan.

Beliau pernah berkhidmat sebagai pegawai daerah di Kota Belud sebelum menjadi Ketua Menteri Sabah, Speaker Dewan Undangan Negeri dan kemudiannya seorang Menteri Persekutuan, menangani keperluan harian komuniti setempat dan peringkat tertinggi kerajaan.

Namun apabila ditanya apakah makna menjadi warga Malaysia bagi dirinya, jawapan beliau tidak bermula dengan gelaran, bendera atau sambutan kebangsaan.

"Bagi saya, menjadi warga Malaysia bermakna kita adalah sebahagian daripada sebuah negara walaupun kita datang daripada latar belakang, budaya dan sejarah yang berbeza."

Bagi Salleh, rasa kepunyaan itu tidak pernah menuntut beliau untuk memilih antara dua identiti.

"Sebagai seorang anak Sabah, saya sentiasa melihat Malaysia daripada pengalaman Sabah sendiri. Malaysia dibentuk pada tahun 1963 berdasarkan perkongsian dan rasa hormat-menghormati antara satu sama lain," katanya.

Selepas lebih empat dekad dalam perkhidmatan awam, beliau melihat perkongsian itu sebagai sesuatu yang mesti dirasakan dalam kehidupan seharian — sama ada rakyat berasa dihormati, dilibatkan sekali dan dilayan secara adil.

Di situlah perbualan Hari Malaysia menjadi lebih kompleks dan lebih bermakna bagi Sabah.

Hubungan negeri tersebut dengan Persekutuan bukan sekadar mengenai sejarah atau identity — ia juga mengenai sama ada pembangunan, peluang dan kemajuan ekonomi sampai kepada komuniti di seluruh negeri yang dibezakan oleh saiz, geografi dan kepelbagaian.

"Bagi saya, tidak ada konflik untuk berasa bangga menjadi anak Sabah dan bangga menjadi warga Malaysia," tambah Salleh.

Sabah kata beliau, adalah tempat tinggal bagi sekitar 3.8 juta orang daripada pelbagai kumpulan etnik, budaya dan agama, bertutur dalam bahasa yang berbeza dan tinggal disekeliling pusat bandar, komuniti luar bandar, pulau-pulau serta kawasan pedalaman.

Salleh menyifatkan Sabah sebagai unik kerana rakyatnya, dan kepelbagaian ini menawarkan pengajaran penting untuk Malaysia: Perpaduan tidak memerlukan keseragaman.

"Kita tidak perlu menjadi sama untuk bersatu. Kita hanya perlu menghormati perbezaan kita dan ingat bahawa kita masih sebahagian daripada negara yang sama," katanya.

Tahun-tahun beliau dalam perkhidmatan awam juga telah menunjukkan kepadanya bahawa di sebalik perbezaan wilayah dan budaya Malaysia, rakyat berkongsi banyak aspirasi yang sama.

"Apa yang saya lihat ialah kebanyakan rakyat Malaysia

biasa mahukan perkara yang serupa.

"Mereka mahukan pendidikan yang baik untuk anak-anak mereka, pekerjaan yang stabil, kos sara hidup yang terkawal dan masa depan yang lebih baik untuk keluarga mereka," katanya.

Namun bagi Sabah, menuai aspirasi tersebut bermakna berhadapan dengan cabaran pembangunan yang praktikal, merangkumi jalan raya, air dan elektrik hinggalah kepada penjagaan kesihatan, pendidikan dan ketersambungan Internet.

Salleh berpendapat apabila Sabah meminta infrastruktur dan pembangunan yang lebih baik, ia tidak sepatutnya dilihat sebagai permintaan untuk layanan istimewa.

"Ia adalah mengenai memastikan pembangunan adalah adil. Sabah yang lebih kuat juga akan menjadikan Malaysia lebih kuat," katanya.

Bagi Sabah, kekuatan perkongsian itu akhirnya diukur pada apa yang disampaikan dalam bentuk pekerjaan, pelaburan, infrastruktur dan peluang untuk rakyatnya.

Bagi pensyarah kanan dan ahli ekonomi Universiti Malaysia Sabah Dr Izaan Azyan Abdul Jamil, negeri tersebut sudah pun memiliki banyak ramuan yang diperlukan untuk ekonomi yang lebih kuat.

Cabarannya bukanlah sekadar menghasilkan lebih banyak — ia adalah bagi memastikan Sabah meraih bahagian nilai yang lebih besar daripada apa yang dihasilkan.

Bergerak naik dalam ran-

taian nilai ekonomi

"Malaysia diberkati dengan beberapa bentuk 'emas hitam', iaitu minyak mentah, minyak sawit mentah dan gas asli. Menariknya, Sabah mempunyai ketiga-tiga bahan ini dan merupakan pengeluar penting bagi komoditi ini," kata Izaan.

Namun katanya, sebahagian besar nilai ekonomi yang dijanakan daripada sumber-sumber tersebut direalisasikan di tempat lain.

"Kita mengeluarkan bahan mentah, tetapi kebanyakan pemprosesan, pembuatan dan penciptaan nilai berlaku di tempat lain," tambahnya.

Bagi Izaan, itu adalah salah satu persoalan ekonomi utama yang dihadapi Sabah: Bagaimana negeri ini boleh melangkah lebih jauh daripada sekadar menjadi pembekal komoditi dan menjadi pusat yang lebih kuat untuk pemprosesan, pembuatan dan inovasi?

Jalan penyelesaian beliau adalah untuk negeri ini bergerak naik dalam rantaian nilai.

"Lebih baik lewat daripada tidak sama sekali," katanya, sambil menambah sektor pertanian menawarkan salah satu peluang yang paling jelas.

Bilimport makanan Malaysia jelas Izaan, menunjukkan skala pasaran domestik yang sedang menunggu untuk diterokai.

Jika Sabah dapat meraih sebahagian kecil sahaja daripada pasaran itu, kesan ekonominya boleh menjadi signifikan, katanya.

"Jika Malaysia mengimport sekitar RM80 bilion nilai makanan dan Sabah dapat

16 SEP, 2026

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia e

Utusan Borneo Sarawak, Malaysia

Page 2 of 5

meraih lima peratus sahaja daripada pasaran itu, ia akan mewakili peluang ekonomi yang amat besar bagi negeri ini," kata Izaan.

Peluang itu menurut beliau, tidak terhad kepada pengeluaran makanan sahaja. Pemprosesan makanan, pembungkusan, penjenamaan dan eksport serta biodiesel, tenusu, ternakan dan produk herba, boleh mewujudkan aktiviti ekonomi tambahan di samping menjana pekerjaan dan perniagaan di Sabah.

Tenaga boleh baharu turut membentangkan satu lagi peluang. Tenaga hijau mampan dan berpatutan boleh membantu Sabah menarik industri yang memerlukan kuasa yang stabil, termasuk pembuatan maju, pemprosesan makanan, infrastruktur data dan bioteknologi.

Dalam pengertian itu, tenaga bukan sekadar isu infrastruktur — ia adalah sebahagian daripada tawaran pelaburan Sabah, katanya.

Izaan juga menyentuh tentang pelancongan, pemacu utama ekonomi Sabah.

Beliau percaya masih banyak yang boleh dilakukan negeri ini untuk mengekalkan nilai daripada sektor tersebut.

Fokusnya kata beliau, harus diberikan kepada menggalakkan tempoh penginapan yang lebih lama, meningkatkan perbelanjaan pelawat dan menyebarkan pelancongan melangkaui kawasan tumpuan sedia ada.

Bagaimanapun jelasnya, peluang ekonomi tersebut akhirnya mesti diterjemahkan kepada mata pencarian yang lebih baik.

Bagi golongan muda Sabah kata Izaan, ini bermakna mempunyai akses kepada pekerjaan dan peluang yang lebih baik untuk mengambil bahagian secara langsung dalam pertumbuhan negeri sebagai pekerja, usahawan, inovator dan pencipta dig-

ital.

Di situlah juga pemikiran Izaan tentang masa depan Sabah bertembung dengan persoalan Hari Malaysia yang lebih besar.

Beliau mengakui semasa lebih muda, beliau kadangkala tertanya-tanya sama ada Sabah mungkin lebih baik berpisah daripada Malaysia disebabkan oleh jurang pembangunan yang diperhatikannya.

Bagaimanapun, perspektif beliau berkembang seiring dengan masa, pengalaman profesional dan pemerhatian terhadap perkembangan antarabangsa seperti Brexit.

Hari ini, beliau percaya jurang pembangunan Sabah adalah nyata, tetapi menegaskan bahawa penyelesaiannya terletak pada kerjasama persekutuan-negeri yang lebih kuat, pembiayaan yang mencukupi dan autonomi yang lebih besar dalam Malaysia berbanding pemisahan.

"Sabah boleh makmur apabila Malaysia Makmur dan Malaysia boleh menjadi lebih kuat apabila setiap negeri dan setiap komuniti diberi peluang untuk menyumbang," kata Izaan.

Representasi dan ekosistem kreatif

Walaupun visi Salleh tentang Malaysia berakar umbi dalam rasa kepunyaan dan visi Izaan dalam peluang ekonomi, artis Sabah Tasyareena Jekaria yang lebih dikenali sebagai Memeto Jeck, membawa perbualan ini ke dalam domain yang lain: Siapa yang berhak menceritakan kisah Sabah.

Karya beliau telah membawa dirinya melangkaui Malaysia, dengan pengalaman kreatif di Jepun, Korea Selatan, Singapura, Perancis, Australia, Thailand dan Amerika Syarikat.

Namun, pendedahan antarabangsa ini tidak melemahkan hubungannya dengan Sabah.

Sebaliknya, ia telah memberikan beliau satu lagi perspektif tentang tempat asalnya dan tentang kepentingan membawa kisah-kisahnyanya melangkaui sempadannya.

Bagi Memeto, seni boleh memelihara memori, mendokumentasikan kehidupan komuniti dan mewujudkan ruang bagi suara-suara yang mungkin diabaikan.

"Kita boleh sayangkan Malaysia, tetapi pada masa yang sama kita boleh memperjuangkan hak dan kepentingan Sabah," katanya.

Oleh itu, pemahaman beliau tentang menjadi warga Malaysia merangkumi persoalan representasi: Siapa yang didengari, siapa yang diberikan ruang dan kisah siapa yang menjadi sebahagian daripada naratif kebangsaan.

"Sabah bukan sekadar sebuah tempat di atas peta Malaysia. Ia mempunyai rakyat, memori, budaya, perjuangan dan harapan."

Kepercayaan itulah yang membentuk karya beliau dan usaha beliau untuk memperkukuh komuniti kreatif Sabah melalui Ruangtamu Ekosistem yang menghimpunkan para artis, komuniti, golongan muda dan pengamal berpengalaman melalui pameran, bengkel, kolaboratif dan perkongsian ilmu.

Matlamatnya bukanlah sekadar untuk menyediakan platform bagi seni, malah membantu membina rangkaian dan peluang yang membolehkan artis serta pengamal kreatif mengekalkan karya mereka.

"Seni tidak berkembang melalui individu sahaja, tetapi juga melalui satu ekosistem," katanya.

Terdapat persamaan yang menarik di antara idea tersebut dengan hujah ekonomi Izaan.

Cabaran Sabah tidak semestinya kekurangan sumber. Ia mempunyai sumber asli,

potensi pertanian, aset pelancongan, golongan muda, artis dan idea.

Cabaran utamanya terletak pada membina sistem dan infrastruktur yang membolehkan sumber dan bakat tersebut menjana nilai yang lebih besar di dalam negeri.

Bagi Izaan, ia bermakna bergerak naik dalam rantaian nilai ekonomi.

Bagi Memeto, ia bermakna memperkukuh ekosistem kreatif.

Bagi Salleh, ia bermakna memastikan pembangunan adalah cukup adil untuk rakyat berasa dihormati, dilibatkan sekali dan dilayan secara adil.

Walaupun profesion dan pengalaman mereka berbeza, visi mereka untuk masa depan Sabah tertumpu pada prinsip yang dikongsi bersama: Menjadi sebahagian daripada Malaysia sepatutnya mewujudkan ruang bagi Sabah untuk menyumbang lebih banyak, terus makmur, dan bersuara untuk dirinya sendiri.

Bagi Memeto, tidak ada percanggahan antara identiti Sabah, identiti Malaysia dan pandangan global yang lebih luas.

"Kita boleh menjadi anak Sabah dan pada masa yang sama menjadi warga Malaysia serta warga dunia," katanya, sambil menambah idea itu mungkin amat relevan kepada generasi muda yang membesar dengan lebih terhubung dengan seluruh negara dan dunia berbanding sebelum ini.

Demografi ini semakin termaklum tentang sejarah Sabah, kepentingannya dan kedudukannya dalam persekutuan, sambil mengemudi ekonomi dan budaya yang tidak lagi disekat oleh geografi.

Memandang ke hadapan

Bagi Salleh, generasi tersebut memikul tanggungjawab untuk memahami dari mana asal Malaysia dan pada masa

16 SEP, 2026

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia e

Utusan Borneo Sarawak, Malaysia

sama, terus mencorakkan masa depannya.

“Hari Malaysia sepatutnya mengingatkan kita bahawa usaha membina Malaysia belum selesai. Setiap generasi

mesti terus menambah baik negara ini,” kata Salleh.

Bagi Sabah, barangkali persoalan bukanlah lagi sekadar di mana ia tergolong, sebaliknya bagaimana ia boleh terus

berkembang, menyumbang dan mencorakkan Malaysia yang dianggotainya, dengan ruang untuk kekal menjadi dirinya yang mutlak.

PEMBENTUK GENERASI: Izaan (barisan hadapan, tiga kanan) merakamkan kenangan bersama para pelajarnya percaya bahawa jalan penyelesaian kepada jurang pembangunan Sabah terletak pada kerjasama persekutuan-negeri yang lebih kuat, pembiayaan yang mencukupi, dan autonomi yang lebih besar dalam Malaysia.

MELANGKAUI SEMPADAN: Memeto bersama salah satu karya seni beliau semasa pameran di Perancis.

16 SEP, 2026

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia e

Utusan Borneo Sarawak, Malaysia

TURUN PADANG: Salleh bertemu dengan orang ramai semasa tempoh perkhidmatannya sebagai seorang Menteri Persekutuan.

16 SEP, 2026

Nilai, suara, kepunyaan: Perspektif Sabah terhadap kisah Malaysia e

Utusan Borneo Sarawak, Malaysia

SUMMARIES

DARI sebuah pejabat daerah di Kota Belud sehinggalah ke Kabinet Persekutuan di Putrajaya, Datuk: Seri Panglima Salleh Said Keruak telah melihat Malaysia daripada lebih satu sudut pandangan. Beliau pernah berkhidmat sebagai pegawai daerah di Kota Belud sebelum menjadi Ketua Menteri: Sabah, Speaker Dewan Undangan Negeri dan kemudiannya seorang Menteri Persekutuan, menangani keperluan harian komuniti setempat dan peringkat tertinggi kerajaan.